

A good life: Dierenwelzijn in de praktijk

Jubileumlezing Sabrina Brando

Een bijzonder interessante lezing over dierenwelzijn met heel veel input. Veel om over na te denken. Vragen die nog meer vragen oproepen. Geen pasklare antwoorden. Kijken, kijken en nog eens kijken. Nadenken en filosoferen. Juist die filosofische inslag maakte het een uitdaging om hiervan een verslag te maken. Belangrijk minpunt: te weinig tijd om elke dia goed te kunnen behandelen.

Tekst: Ineke Post, Foto: Joan Lamark

De titel van de presentatie van Sabrina Brando belooft veel. Wij vinden allemaal dat onze dieren (meestal honden) het bij ons uitstekend getroffen hebben, maar als je het hele verhaal van Sabrina op je in laat werken, is dat nog maar de vraag. Er zitten heel veel variabelen aan en er zijn heel veel manieren om het (net) niet goed te doen.

Dierenwelzijn

Er zijn vijf minimale rechten verbonden aan het begrip dierenwelzijn. Dit zijn de zogenaamde vijf vrijheden die dienen als maatstaf:

1. vrij van dorst, honger en onjuiste voeding
2. vrij van fysiek en thermaal ongerief
3. vrij van pijn, verwonding en ziektes
4. vrij van angst en chronische stress
5. vrij om hun natuurlijke gedrag te vertonen

Als deze welzijnsprincipes op onze huisdieren overgezet worden, komt meteen de volgende vraag boven: is wat wij doen wel genoeg voor een goed welzijn?

Goed dierenwelzijn gaat veel verder dan deze vijf vrijheden. Zien we het dier wel als individu en kunnen we de uitdagingen rondom een hond met taak (bijvoorbeeld hulphond) aan? Als er probleemgedrag ontstaat, wat is dan de invloed van domesticatie? Houden we er in het dagelijks leven (genoeg) rekening mee dat goed dierenwelzijn fundamenteel is en realiseren we ons dat dieren altijd leren, dus niet alleen als wij met ze trainen? De kennis vanuit de wetenschap zouden we meteen moeten integreren, maar hoe maken we de vertaalslag van wetenschap naar de praktijk? Het zijn allemaal vragen die in de lezing niet beantwoord worden, dat kan ook slecht in het tijds-

bestek maar bovendien is het ook heel erg maatwerk; per soort, ras en individu verschillend.

Om te bepalen of dieren een goed leven hebben, bestaat er een beoordelingslijst met verschillende criteria per onderdeel. Je moet dan aan de volgende onderdelen denken: eten en drinken, huisvesting, gezondheid, gedrag. Per onderdeel zijn er criteria waaraan voldaan kan worden en waarop je kunt scoren. Honderd procent voor ieder onderdeel is uiteraard het streven, maar in iedere situatie zullen compromissen gesloten moeten worden. Vraag is hoe je dat dan doet en met welke argumenten. Om een voorbeeld te geven: het kan best zo zijn dat 'scent marking' gedrag is dat bij het dier hoort, maar voor de meeste eigenaren van onze honden en katten is dat binnenshuis gedrag wat niet snel geaccepteerd zal worden.

Korte biografie van Sabrina Brando

Sabrina heeft psychologie en diergedrag gestudeerd. Ze is begonnen als vrijwilliger in Artis ruim twintig jaar geleden. Ze heeft over de gehele wereld gewerkt met een grote verscheidenheid aan land- en zeedieren zoals konijnen, muizen, beren, dolfijnen en gorilla's maar ook vogels, slangen en krokodillen.

Sedert 2008 is ze verbonden aan AnimalConcepts en houdt ze zich wereldwijd bezig met dierenverzorging, dierenwelzijn en dierenrechten in dierentuinen, asiels, onderzoekslaboratoria en reservaten.

'Quality time'

Als je gaat kijken naar de tijd die we 'over' hebben voor onze dieren dan is daar wel wat over te zeggen. Sabrina presenteert een paar schema's. De eerste twee schema's hebben betrekking op de dagindeling van dieren in de dierentuin. Eén van een werkdag in het zomerseizoen en één van een werkdag in het winterseizoen. In de zomer is de dierentuin weliswaar open van 08.00–20.00 uur, maar het grootste deel van die tijd wordt opgeslokt door schoonmaken, eten voor dieren voorbereiden, onderhoud, vergaderingen et cetera. Er blijft zo'n twee en een half uur over dat men met de dieren bezig is. In de winter is de dierentuin van 08.00–16.00 uur open en hier is men nog maar anderhalf uur effectief met de dieren bezig. Het eten geven rond 18.00 uur vervalt in de winterperiode. Dus 24 uur per dag met de dieren bezig zijn, dat valt wel mee...

Het derde schema gaat over honden. 'De' hond slaapt van 23.00–07.00 uur. Wij werken van 08.00–17.00 uur. Vervolgens moeten er klusjes gedaan worden, gegeten worden, gesport enzovoorts. Effectief blijft er aan tijd voor de hond maar twee uur van de 24 over. Dat brengt ons op de vragen: als wij er niet zijn welke keuze en controle heeft ons dier dan en in welke omgeving zit hij; mag hij zich vrij bewegen of zit hij in een bench?

De omgeving heeft veel invloed op de dieren. Dieren in een slechtere omgeving ervaren minder welzijn.

Dieren maken keuzes afhankelijk van hoe ze zich voelen. Onderzoek heeft aangetoond dat honden voor wie het glas halfleeg is en die dus pessimistisch van aard zijn over het algemeen meer moeite zullen hebben met alleen zijn.

Telos

Sabrina introduceert het filosofische concept 'Telos'. "Wat betekent het om hond, varken et cetera te zijn?" is de leidraad voor het begrip dierenwelzijn. Dit geeft de verscheidenheid aan interesses en behoeften van het dier weer. Hierdoor krijgen we inzicht in wat we goed doen en wat nog (veel) verbetering vraagt. Niet alleen evolutie en domesticatie beïnvloeden de telos, maar ook de verschillende levensfasen van het dier. Een pup heeft ande-

re interesses en behoeften dan een oude hond. Als we uitgaan van de telos kan mentale pijn van het niet kunnen leven in een staat van telos, erger zijn dan de fysieke pijn uit de vijf vrijheden. De vraag is alleen ook hier weer: wat betekent dat voor het specifieke individu? Wat ervaart een dier als een goed dierenleven? Maar dan wel gezien vanuit het dier en niet vanuit de mens.

De telos zorgt er dus voor dat wij respecteren dat een dier uit zichzelf waarde heeft, onafhankelijk van de waarde die wij als mensen daaraan toekennen. We noemen dat de intrinsieke waarde. Maar er doemen ontelbare vragen op als je dit op je laat inwerken.

Autonomie

Wat is de autonomie van een dier? In hoeverre kan hij zelf bepalen wat hij doet? Hoe onafhankelijk is hij? Welke mate van zelfstandigheid bezit hij om besluiten te nemen of acties door te voeren (Seeking System – Panksepp)? Welke mogelijkheid heeft een dier om actie te ondernemen om de voorkeuren die hij heeft in volgorde van belangrijkheid in te willigen of te bereiken (Preferentie autonomie – Dr. Regan)?

Welke mogelijkheid heeft het dier om zijn telos te bereiken, ook wel actualiseren genoemd?

Door een combinatie van verschillende benaderingen (biologisch, psychologisch en gezond verstand) kunnen we het veranderen van de primaire interesses in de loop van de tijd begrijpen (Sympathetic Observation – Dr. Rollin).

En dan de autonomie van een dier in de praktijk:

- Welke voorkeuren heeft hij?
- Observaties, kwantitatief en kwalitatief
- Documenteren
- Integratie gegevens. Wat begrijpen, kunnen, horen, ruiken, ... onze dieren?
- Luisteren en kijken wat er gebeurt

Het concept autonomie helpt ons het huisdier beter te begrijpen en te respecteren (Dr. Jessica Pierce).

Dit betekent niet dat dieren alles maar mogen, maar wel dat wij als eigenaar ervoor zorgen dat ze zichzelf kunnen zijn en dat we ze

beschermen tegen dier en samenleving (Dr. Jes Harfeld).

Verveling en eenzaamheid

Oorzaak van verveling en eenzaamheid kan zijn het alleen wonen van dieren en daardoor het missen van sociale interacties. Ook steeds maar weer dezelfde monotone activiteiten moeten verrichten kan hiertoe leiden.

Verveling en eenzaamheid kan de volgende symptomen geven: stereotiep gedrag, zelf-mutilatie, agressie, moeheid, rusteloosheid, opstandigheid, 'compulsive disorders', blaffen, vernielen, overmatig likken en onzindelijkheid. Uiteraard is door het bezig zijn van het dier creatief en actief te stimuleren, verveling en eenzaamheid tegen te gaan. Het is wel zaak er op te letten dat er ook sociale blokkades zijn die dieren daarbij kunnen hinderen. De mens is dus gehouden om zowel de middelen en de gelegenheid (tijd) te verstrekken om dieren de kans te geven verveling tegen te gaan.

Ongerief/problemen

Sabrina presenteert een hele lijst met allerlei problemen. Dat gaat van obesitas tot trauma's door hond-hond agressie. Veelal blijkt het antwoord hierop: voorlichting. Voorlichting aan fokkers, aan eigenaren, aan het publiek en misschien zelfs aan de politiek. In heel veel gevallen gaat het dan namelijk om het veranderen van gedrag en we weten allemaal dat dergelijke veranderingen lastig te bewerkstelligen zijn.

Regels

Naast dat alles zijn er ook regels nodig waarbinnen het dier kan functioneren. Deze regels betreffen de veiligheid voor mens en dier. Het zijn dus regels die wij het dier opleggen. Ook bij het trainen van dieren zijn regels nodig. Niet alleen voor de hond, maar ook voor de handler.

Het begrijpen van dieren. Dieren laten altijd gedrag zien, maar misschien niet dat gedrag dat wij op dat moment willen zien. Er kan een groot verschil zijn tussen wat wij en wat de dieren willen.

"Dogs don't want to control people, they want to control their own lives (Prof. John Bradshaw)."

Verrijken

Dieren verrijking aanbieden ter verhoging van het welzijn. Hier komen meteen twee vragen boven borrelen, namelijk:

- Hoeveel is er al gedaan?
- Hoe weten we dat datgene dat we gedaan hebben, verrijkend is?

We onderscheiden de volgende verrijkingscategorieën:

- Sociaal (eigen soort, andere dieren, mensen)
- Cognitief (mentale stimulatie, zoals puzzels; nieuwe ervaringen zoals onbekende geuren)
- 'Fysiek' woongebied (grootte, vorm, verschillende materialen, zelf (door het dier) gebouwd of door mensen, licht, temperatuur, vochtigheid)
- Zintuigelijke waarneming (reuk, gezicht, gehoor, smaak, tast)
- Eten (nieuw eten, presentatie van eten in bijvoorbeeld een puzzel of spel)

Met behulp van het S.P.I.D.E.R. (ook wel Plan-Do-Check-Act model of Deming circle) kunnen we afleiden of de verrijking effectief is. De letters staan voor:

- S = Setting goals (doelen stellen)
- P = Planning (plannen)
- I = Implementing (uitvoeren)
- D = Documenting (documenteren)
- E = Evaluation (evalueren)
- R = Re-adjusting (aanpassen)

Onnodig te stellen dat goed documenteren hierbij absoluut noodzakelijk is. Maar eveneens dat het de gemiddelde hondeneigenaar niet gegeven is iets dergelijks te doen voor zijn/haar dier(en).

Voor wat betreft het trainen van dieren is de vraag of training wel zo verrijkend is. Wat voor invloed kan training op dieren hebben, positief zowel als negatief?

Is trainen leuk? Voor dieren in de dierentuin is waarschijnlijk het proces van leren leuker dan het doel (Vicky Melfi).

Time-out

De voorwaarden voor een time-out zijn een goede timing, consequent zijn, maar ook bijhouden hoeveel keer, waar en door wie de time-out gegeven is. Je moet weten wat 'waar-

devol' voor het dier is en de zwaarte van de straf moet passen bij het 'vergriep'. De valkuil is hier de menselijke emotie, het overreageren. Dan nog blijft de vraag of het werkt. Het dier kan de straf immers niet gebruiken om uit te vinden wat het wel moet doen.

Het leerproces is vaak niet duidelijk voor dieren. Om te weten waar de miscommunicatie zit, ontkom je niet aan evaluatie van de training. Bepaal het doel van de sessie. Noteer dan alles zoals omgeving, bekrachtigers, time-outs en zo verder nauwgezet en stop op een positief moment. Dus ook hier weer registreren en documenteren en evalueren.

Tijdgebrek

Door tijdgebrek kwamen in vogelvlucht de dia's over abstract leren langs. Bij abstract leren moeten we denken aan begrippen als onder/boven, kleiner/groter, dichtbij/ver weg,

kleuren herkennen/voorwerpen herkennen, begrippen als hetzelfde of bijvoorbeeld drie voorwerpen.

Wat begrijpen dieren van deze abstracte concepten?

Het sociaal leren kwam ook even voorbij ('Do as I do' – Claudia Fugazza).

De emotionele kant van dieren werd eveneens aangestipt. In dit kader de NILIF ('Nothing In Life Is Free) methode. Hoe ervaart een dier het om overal voor te moeten werken? Levert het een bijdrage aan welzijn?

Conclusie

Het zal altijd zoeken blijven naar de balans tussen wat wij mensen willen en wat de dieren willen. Wij zijn altijd verantwoordelijk voor de omgeving van de dieren.

"Without choice there can be no telos, no matter how much else is done for the animal" (Rollin).

Vlnr. : Wendy Las van Bennekom, Lida Kalmeijer, Simon Prins, Anita Kiers en Sabrina Brando